

جهش تولید و نقش اکوتوریسم در اقتصاد استان کرمانشاه

نصیر صیدی¹، مسعود کرمی²، الهام امامی³، شایسته حیدریان⁴، داود داوودی⁵

1. دکتری مهندسی صنایع و رئیس گروه نوسازی و تحول اداری saidi1360@gmail.com
2. دانشجوی ارشد توسعه روستایی دانشگاه ایلام، masou.karami9798@yahoo.com
3. دانشجوی دکتری رشته ژنتیک و به نژادی دانشگاه آزاد کرمانشاه، e.emami22@yahoo.com
4. فوق لیسانس مدیریت اجرایی، shh2015shh@gmail.com
5. دانشجوی دکتری رشته صنایع غذایی، دانشگاه آزاد سنندج، d.davodi494@gmail.com

چکیده

اکوتوریسم با نام دیگر بوم گردشی یا طبیعت گردی، گونه ای از گردشگری در جوامع مختلف است که گردشگران در آن به مناطق بکر و دست نخورده و غیر مسکونی جهان سفر می کنند، تا با عوارض طبیعی، گونه های جانوری و گیاهی آشنا و از آنها بازدید کنند. البته هدف اکوتوریسم صرفاً دیدار از این مناطق و عناصر نیست بلکه رساندن نفع به جوامع محلی و بومی آن منطقه و آموزش حفظ محیط زیست و جنبه های نگهداری و کمک به باروری بیشتر آن منطقه از اهداف این رشته مربوط به محیط زیست می باشد.

نگاهی اجمالی به توسعه این صنعت در دنیا ما را به این امر رهنمون می کند که چشم انداز کشورهای مختلف دنیا به توسعه گردشگری با اهداف مختلف سیاسی، فرهنگی، اجتماعی و ... کاملاً متفاوت بوده، اما اکثر این کشورها توسعه ابعاد اقتصادی را در اولویت خود قرار داده اند و به همین دلیل جهانگردی و اکوتوریسم رشد یافته و در حال تبدیل شدن به بزرگترین صنعت دنیاست و می تواند منافع عظیم اقتصادی را به اقتصاد ملی کشورها وارد نماید. (talaii, 2017)

واژه های کلیدی: اکوتوریسم، گردشگری، بوم گردی، اقتصاد، جهش تولید، استان کرمانشاه

مقدمه

بسیاری از کشورها بخش بزرگی از درآمد ناخالص ملی خود را از سهم گردشگری و اکوتوریسم برداشت می کنند. برگزاری تورهای داخلی متعدد برای شهروندان داخلی کشور و آوردن مسافران از خارج از کشور به داخل کشور و گذاشتن تورهای جذاب برای آنها از این دست امور می باشد. بر همین مبنا رویکردی که در شرایط فعلی و تحریم های ظالمانه استکبار جهانی با آن روبرو هستیم را ترکیبی از اقتصاد مقاومتی با چاشنی جهش تولید می توان نامگذاری کرد. (pishva and sanayeian, 2018)

صنعت گردشگری با ماهیت اقتصادی که دارد می‌تواند به عنوان یکی از راهبردهایی قرار گیرد که کشورمان از پتانسیل‌های آن در حوزه اقتصاد مقاومتی در سال جهش تولید از آن استفاده کند که ما بر آنیم تا در این مقاله به ضرورت تبیین این صنعت در جمهوری اسلامی ایران و با نگاه موضوعی به استان کرمانشاه به آن بپردازیم.

موقعیت جغرافیایی ویژه و متنوع پدیده‌های طبیعی باعث شده تا ایران به عنوان پنجمین کشور دارای تنوع طبیعی جهان شناخته شود و این در حالی است که علی‌رغم برخورداری از جاذبه‌های طبیعی فراوان اکوتوریسم کشور با مشکلات و موانع گوناگونی در جذب طبیعت‌گرد مواجه بوده که مانع از گسترش این صنعت گردیده است. بر این اساس یافته‌ها بیانگر وجود چالش‌های فراوان در صنعت اکوتوریسم کشور است، به گونه‌ای که سالانه حدود 90 دلار از سهم تولید ملی هر خانوار ایرانی برای رونق توریسم و اکوتوریسم به بازار جهانی توریست پرداخت می‌شود، در حالی که در این بازار سهم اندکی به ایران اختصاص می‌یابد. (talaii, 2017)

در این میان استان کرمانشاه جزء مناطق دارای قابلیت‌های طبیعت‌گردی بالا و همچنین برخوردار از جاذبه‌های فرهنگی و تاریخی غنی در گردشگری است. نتایج مشاهدات و پژوهش‌ها نمایانگر این است که طبیعت بکر و توان اکوتوریستی بالا با آب و هوای متنوع، نقاط قوت و عدم معرفی صحیح جاذبه‌های توریستی، مهمترین نقطه ضعف، اشتغال‌زایی و سازمان‌دهی مدیریت بازدیدها، مهمترین فرصت‌ها و نداشتن برنامه اصولی و از پیش مطالعه شده مهمترین تهدید برای توسعه پایدار اکوتوریسم منطقه به حساب می‌آید. (pishva and sanayeian, 2018)

در این اثنا یکی از مهمترین نتایج رشد صنعت اکوتوریسم و نگاه فعالانه به گردشگری و طبیعت‌گردی در استان ایجاد اشتغال برای ساکنان بومی منطقه و کسب درآمد پایدار برای آنان است که از این طریق ساکنین منطقه ترغیب به حفظ محیط زیست، آداب و رسوم و آنچه که برای گردشگران جذاب است می‌شوند و به این ترتیب اکوتوریسم در سالی که مزین به نام جهش تولید است، می‌تواند در حفظ و پایداری محیط زیست طبیعی و همچنین توسعه پایدار تاثیر گذار باشد. (zarabi and safarabadi, 2017)

ماهیت، اهمیت و جایگاه گردشگری

انجمن بین‌المللی اکوتوریسم یا ties در تعریف اکوتوریسم می‌نویسد "بوم‌گردشی" سفری مسئولانه به مناطق طبیعی است که در آن محیط زیست حفظ و بر رفاه مردم محلی تاکید می‌شود. علاقه روزافزون مردم به سفر و مسافرت به سرزمین‌هایی غیر از محل جغرافیایی خود و مشاهده آثار تمدنی، فرهنگی، هنری و تاریخی سایر کشورهای جهان و بهره‌مندی از مواهب و زیبایی‌های دنیای خلقت و طبیعت آن رشد اعجاب‌انگیزی به صنعت گردشگری داده است.

بوم‌گردشی در واقع یک نوع مسافرت است که برای مطالعه یا تحسین، ستایش و لذت بردن از سیمای طبیعت و مشاهده گیاهان و جانوران و عوارض طبیعی و آشنایی با ویژگی‌های فرهنگی جوامع مختلف در گذشته و حال صورت می‌پذیرد.

واژه اکوتوریسم که معادل آن بوم‌گردی است، برای اولین بار در سال 1980 توسط انجمن اکوتوریسم به کار رفت. بوم‌گردی در گذشته نیز وجود داشت اما در 20 ساله اخیر به یک مفهوم مستقل تبدیل شده است. در واقع

بوم‌گردی یک معادله برد-برد را فراهم کرده است، تا هم جوامع محلی و هم گردشگران از آن منتفع شوند. تبیین این مفهوم باعث شد، نقش آفرینان تاثیرگذار و منتفع دور هم جمع شوند و مسیریایی را برای توریست‌هایی که خواستار این سفرها هستند، را ایجاد نمایند. (zarabi and safarabadi, 2017)

آمار دقیقی از بوم‌گردی در دست نیست. چون سازمان یا نهادی که بتواند داده‌های مربوطه را جمع‌آوری کند وجود ندارد. شاخص‌هایی وجود دارد که نشان می‌دهد بوم‌گردی به عنوان زیر شاخه‌ای از سفر، رشد قابل توجهی نسبت به رشد کل گردشگری دارد. امروزه گردشگری تحت تاثیر رشد و توسعه نوآوری‌های تکنولوژی و رشد همه‌جانبه سرمایه‌داری، گستره‌ای جهانی یافته است به گونه‌ای که به عنوان یکی از ارکان اصلی در معادلات اقتصاد بین‌المللی و یک فعالیت گسترده اقتصادی-اجتماعی شناخته شده است.

گردشگری از 3 ویژگی اصلی برخوردار است که عبارتند از:

1- در بیشتر اوقات قبل از خرید نمی‌توان این خدمت را دید یا آزمون کرد. بدین معنی که آزمون پس از خرید انجام می‌شود.

2- خدمت در محل خرید مصرف می‌شود و قابل انتقال و جابجایی نیست.

3- مردم و محل خدمت بخشی از خدمت هستند. از اینرو گردشگری بسیاری از بخش‌های جامعه را شامل می‌شود که این ویژگی‌ها نشان می‌دهند مردمی که در محلی خاص زندگی می‌کنند، فقط کالا و خدمت تولید نمی‌کنند بلکه بسیاری از آنها خود بخشی از کالا و خدمات تولیدی هستند.

از آنجا که گردشگری ارتباط مستقیم با فرهنگ، اقتصاد، سنت و میراث معنوی مردم دارد، این توانایی را در خود می‌بیند که ارتباطی را بوجود آورد که درک مردم و فرهنگ را امکان‌پذیر و جهان را به مکانی مناسب برای بشر تبدیل کند. رشد سریع جهانگردی در چند دهه اخیر ممکن است این تصور را تقویت نماید که جهانگردی به آخرین مرحله تکامل خود رسیده است و شدت توسعه آن در آینده رو به کاهش خواهد بود در حالی که پیش‌بینی‌های کارشناسان نشان می‌دهد که جهانگردی به رشد و توسعه خود با سرعت بیشتری ادامه می‌دهد و در سال‌های آتی از سایر بخش‌های اقتصادی و اجتماعی پویاتر خواهد بود. هرچند در اثر رکود اقتصادی ناشی از مسایل پیش آمده در سال‌های اخیر از پیشرفت آن کمی کاسته شده، اما توجه به آمارهای ارائه شده از سوی سازمان جهانی جهانگردی و موقتی بودن این رکود، به سرعت این صنعت تبدیل به صنعتی قدرتمند و تجارتي پر رقابت در سطح بین‌المللی و حرفه‌ای بزرگ در سطح جهانی خواهد شد بطوریکه ابتدا عقب‌تر از صنعت نفت و آنگاه هم‌ردیف و سپس بالاتر از آن قرار خواهد گرفت. (asadpour, 2017)

اگر منافع حاصل از گردشگری در سطح جوامع و مناطق یک کشور به درستی توزیع گردد، می‌تواند سطح زندگی مردم را بهبود بخشد و به همین دلیل توسعه گردشگری بویژه در کشورهای کمتر توسعه یافته عامل موثری در مقابله با فقر است و موجب افزایش درآمد قشرهای مختلف، کاهش بیکاری و رونق اقتصادی و در نتیجه بهبود کیفیت زندگی مردم و افزایش رفاه اجتماعی می‌گردد. (سایت سازمان جهانی جهانگردی)

موقعیت ایران در صنعت گردشگری

صنعت گردشگری هم اکنون از جایگاه بسیار خوبی در سطح جهانی برخوردار است. با این حال صنعت گردشگری در ایران و میزبانی از گردشگران خارجی همچنان بدون رونق پی گیری می شود به گونه ای که در سال های اخیر تقریباً در هر ماه تنها 170 هزار نفر مسافر خارجی به کشور سفر کرده است در حالی که در کشور ترکیه در سال جاری هر ماه میزان بالغ بر 2/5 میلیون نفر گردشگر بوده است.

ایران سالانه حدود 1 میلیارد دلار بابت مسافرت اتباع خود پرداخت می نماید. به تعبیری هر خانوار ایرانی که به طور متوسط 5 عضو دارد، سالانه 85 دلار از سهم تولید ملی خود را بابت رونق این بخش به بازار جهانی توریسم می پردازد، بدون آنکه از این بازار سهمی ببرد. ایران در میان کشورهای عضو سازمان کنفرانس اسلامی (OIC) طبق آمارهای سال گذشته به لحاظ تعداد گردشگر ورودی رتبه 13 و به لحاظ درآمد حاصل از ورود جهانگردان رتبه دهم را داراست. در منطقه خاورمیانه نیز رقبای سرسختی مانند لبنان و اردن جایگاه ایران را در منطقه به انحطاط برده اند، بطوریکه کشور لبنان با رشد 37/6 درصد رشد در تولید ناخالص داخلی از گردشگری برای کسی جای نقد باقی نگذاشته است. اردن، ترکیه، مصر، عربستان، امارات و سوریه به ترتیب دنبال این کشور هستند و سعی در گرفتن گوی سردمداری در خاورمیانه را دارند. (سایت سازمان جهانی جهانگردی)

به منظور تنوع بخشیدن به منابع رشد اقتصادی و درآمدهای ارزی و همچنین ایجاد فرصت های شغلی توسعه صنعت گردشگری در اقتصاد ایران از اهمیت فراوانی برخوردار خواهد بود. البته تاکید بر اهمیت مطالعه اقتصادی این صنعت زمانی نمود پیدا می کند که بدانیم ایران از نظر جاذبه های گردشگری یکی از 10 کشور اول جهان و از لحاظ آثار باستانی یکی از 5 سرزمین نخست جهان به جهت جاذبه های اکوتوریستی و تنوع گیاهی و جانوری است که با وجود این تنها 5 دهم درصد سهم گردشگری جهان را به خود اختصاص داده است و از نظر درآمد جذب گردشگر در قیاس با دیگر کشورهای جهان رتبه نودم را داراست. با این حال باید گفت با توجه به افق پیش روی صنعت گردشگری در ایران که مختصات آن در سند چشم انداز 20 ساله تدوین گردیده در سال 1404 می بایست میزبان 20 میلیون گردشگر باشد و درآمد 20 میلیارد دلاری را در بازار جهانی جهانگردی کسب نماید، پس اکوتوریسم دارای ظرفیت بالایی است که طبق آن نباید برنامه ریزی شود. اکوتوریسم این توان را دارد که با جذب گردشگر زمینه را برای توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جوامع بومی را فراهم نماید و باعث بالا رفتن سطح رفاه عمومی جامعه شود، بدون اینکه کوچکترین تخریب را در محیط زیست به همراه داشته باشد. (سایت سازمان جهانی جهانگردی)

توسعه اکوتوریسم در یک چارچوب برنامه ریزی شده مدون و معقول که تضمین کننده مشارکت جوامع میزبان و حفظ منابعی باشد که اکوتوریسم به آنها وابسته است کاملاً ضروری است و در این میان مشارکت محلی برای تضمین توسعه پایدار اکوتوریسم دارای اهمیت غیر قابل انکاری می باشد. این صنعت امروزه به عنوان صنعتی پویا اما نو پا، اهمیت روزافزونی پیدا کرده است و کشورهای مختلف توسعه یافته و در حال توسعه برای حفاظت از

محیط زیست، کاهش نرخ بیکاری، بهبود توزیع درآمد، تقابل سازنده و موثر با جهان و استفاده از منابع سرشار اقتصادی - اجتماعی و سیاسی آن به دنبال بسط و گسترش طبیعت‌گردی بوده و به عنوان ابزاری جهت رشد و توسعه پایدار طبیعت‌گردی را تسهیل و همگانی می‌نمایند. لیکن دستیابی به موفقیت در مدیریت و توسعه گردشگری در گرو یک برنامه‌ریزی مناسب و هدفمند است. تجربه نشان داده است، در نقاطی که گردشگری بدون برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری مناسب توسعه یافته، اغلب دچار مشکلات اجتماعی و زیست محیطی می‌شوند. چنین پیامدی برای ساکنان این مناطق زیان آور و برای بسیاری از گردشگران ناخوشایند و برای پایداری توسعه گردشگری تهدیدی جدی به حساب می‌آید. (asadpour, 2017)

موقعیت استان کرمانشاه در صنعت گردشگری

استان کرمانشاه در میانه ضلع غربی کشور جمهوری اسلامی ایران قرار داشته و از شمال به استان کردستان، از شرق به استانهای همدان و لرستان، از جنوب به استان ایلام و از غرب به کشور عراق محدود شده و با آن حدود 330 کیلومتر مرز مشترک دارد. این استان با وسعتی در حدود 2/5 میلیون هکتار تقریباً 1/5 درصد از مساحت کل کشور را به خود اختصاص داده و شهرستان کرمانشاه به عنوان مرکز استان با وسعتی معادل 600 هزار هکتار گسترده‌ترین شهرستان به حساب می‌آید. (moavenat barname rizi va omur eghtesadi edare etlaat va taghiz shabake sazman, 2016)

کرمانشاه دارای 4 اقلیم شامل اقلیم زمستانی سرد و تابستانی خشک، اقلیم نیمه خشک و استپی خنک، اقلیم نیمه خشکم و استپی گرم و اقلیم زمستان ملایم و تابستان گرم و خنک می‌باشد.

رشته کوه‌های زاگرس در این استان قرار دارد، متوسط ارتفاع مناطق کوهستانی 2 تا 3 هزار متر و در بعضی از مناطق قله‌های بالاتر از 3 هزار متر نیز مشاهده می‌شود.

اختلاف ارتفاع بین بلندترین و پست‌ترین نقطه استان بیش از 3270 متر و پست‌ترین نقطه استان سومار با 270 متر ارتفاع از سطح دریا می‌باشد.

از کل مساحت استان سطحی معادل 753 هزار و 900 هکتار به اراضی دشت اختصاص دارد. قسمت اعظم این دشت‌ها از نظر یکپارچگی، وسعت و حاصلخیزی نقش عمده‌ای در تولید محصولات زراعی و اقتصاد استان را بر عهده دارند.

استان کرمانشاه به سبب دارا بودن میانگین بارش سالانه 480 میلی‌متر (میانگین بارش کشور بالغ بر 270 میلی‌متر است) و وجود جریان‌ات سطحی و دائمی و پرآب نظیر قره‌سو، گاماسیاب، الوند، کنگیر، زمکان، سیروان، دینور و جامیشان و نیز وجود 25 هزار و 780 منبع آب زیرزمینی با مجموع تخلیه سالانه‌ی بالغ بر 1722 میلیون متر مکعب در سال و پتانسیل بسیار مناسب منابع خاک بوده (از کل 946 هزار و 872 هکتار از اراضی استان 626 هزار و 500 هکتار آن دارای مطالعات خاک شناسی و طبقه‌بندی اراضی می‌باشد و بالغ بر 71

درصد در کلاس های تیپ 1 و 2 و 3 قرار می گیرند که کاملاً مناسب کشت آبی می باشد) و از هر لحاظ حائز شرایط بسیار مناسب جهت توسعه فعالیت های کشاورزی می باشد.

کرمانشاه یکی از کهن ترین شهرهای ایران است و در دوران باستان نام هایی چون الیپی، کامبادن و قرمسین به آن اطلاق میشده است و بعدها نام کرمانشاهان و کرمانشاه به خود گرفته است. کلمه کرمانشاه نخستین بار حدود سال 279 هجری قمری توسط بان فقیه همدانی در کتاب "مختصر البلدان" به کار رفته است.

استان کرمانشاه یکی از استان های غربی کشور، هفدهمین استان کشور از لحاظ وسعت و از پرجاذبه ترین مناطق کشور به شمار می آید. اگر کسی اهل سفر باشد و از هر مسیری که وارد این استان پهناور شود با دیدنی ها و جاذبه های کم نظیری مواجه خواهد شد. (moavenat barname rizi va omur eghtesadi edare etlaat, va taghiz shabake sazman, 2016)

چالش ها و فرصت های فراوی اکوتوریسم در ایران

به طور کلی عمده ترین چالش های فراوی اکوتوریسم کشور را در قالب بندی های زیر می توان بیان داشت:

- 1- کمبود امنیت در مناطق کویری و بیابانی کشور
- 2- کمبود و نارسایی خدمات زیربنایی مانند راهها
- 3- عدم شناخت کامل پدیده های جذاب اکوتوریستی کشور و شناساندن آنها به اکوتوریست ها
- 4- کمبود مدیران متخصص و کارآمد در این حوزه
- 5- عدم و کمبود علایم راهنما و هشدار دهنده در مسیرهای خطرناک اکوتوریستی
- 6- عدم دسترسی آسان به تهیه ویزا و پروا دید برای ورود به طبیعت گردان خارجی
- 7- عدم پاسخگویی هتل ها و مراکز اقامتی به نیاز طبیعت گردان
- 8- شکاف های موجود بین جامعه میزبان و میهمان
- 9- عدم درک ارزش واقعی منابع طبیعی کشور توسط جامعه میزبان (مردم منطقه هدف گردشگری)

علی رغم وجود موانع یادشده، فرصت های بسیار زیادی نیز برای توسعه اکوتوریسم کشور وجود دارد که در ذیل به تعدادی از آنها اشاره خواهیم کرد.

- 1- قرارگیری ایران در مسیر جاده ابریشم و راه ارتباطی بین دنیای غرب و شرق می تواند ایران را به عنوان یکی از اکوتوریست پذیرترین کشورهای دنیا تبدیل نماید.
- 2- ایران با داشتن 1 میلیون و 200 هزار تپه و 150 هزار اثر تاریخی و از طرفی تنوع اقلیمی به گونه ای است که مسافرت را در همه فصول سال برای طبیعت گردان داخلی و خارجی امکان پذیر ساخته است.
- 3- تنوع پوشش گیاهی جزء جاذبه های طبیعی بارز کشور است.

- 4- با توجه به اینکه تنها 14 درصد از زمین‌های کشور قابل کشت است که این خود پتانسیل قابل توجهی در جذب اکوتوریست به شمار می‌آید.
- 5- موقعیت بکر و زیبای دریایی و ساحلی
- 6- وجود دریاچه‌های داخلی فراوان (ارومیه، حوض سلطان، هامون، جازموریان، نمک، زریوار، پریشان و...)
- 7- موقعیت‌های ژئومورفولوژیکی بالای کشور که دارای نادرترین مناظر ژئومورفولوژیکی (آتشفشان‌های فعال و نیمه فعال دماوند، سبلان، تفتان و... گل افشان‌ها، غار تپه‌های ماسه‌ای، سواحل پلاژیک، پادگان‌های ساحلی، جزایر جنوب کشور، سواحل بالا آمده، آبشارها) می‌باشد اولویت ویژه در جذب طبیعت‌گردان به حساب می‌آید.
- 8- کوه‌ها و ناهمواری‌های موجود در ایران جزء پتانسیل‌های ویژه ایران به حساب می‌آید.
- 9- پست‌ترین نقطه داخلی در حدود 54 متر در بیابان لوت و بلندترین قله آن دماوند با ارتفاع 5671 متر رشته کوه البرز و سواحل خزر در حدود 28 متر پایین‌تر از سطح آب‌های آزاد در آن قرار دارد که جزء چشم‌اندازهای بکر دنیا محسوب می‌گردد. (zarabi and safarabadi, 2017)

کرمانشاه و اکوتوریسم

طبیعت کرمانشاه بستر بسیار مناسبی برای سودآوری در بخش اکوتوریسم بوده که با برخورداری از گونه‌های متنوع زیستی و اقلیمی با زیست‌گاههای منحصر به فرد کوهستانی، جنگلی، رودخانه‌ها، سراب‌ها و دشت‌های هموار و فراخ در کنار گونه‌های جانوری و گیاهی توان بالایی در زمینه اکوتوریسم به منطقه ارزانی داشته است که در صورت مدیریت صحیح، توسعه بازار طبیعت‌گردی منطقه، نگرستن به اکوتوریسم به عنوان یکی از منابع معیشتی مکمل اقتصادی در کنار ایجاد فرصت‌های جدید شغلی، اولویت‌بخشی به مردم محلی از طریق مشارکت در توسعه اکوتوریسم مناطق و توزیع مساوی درآمد ناشی از آن بین ساکنان محلی، تلاش در جهت کاهش آثار منفی ناشی از ورود اکوتوریست‌ها بر محیط زیست، مدیریت و برنامه‌ریزی صحیح و مقتدر در جهت دستیابی به اهداف توسعه پایدار، ارائه تسهیلات جهت توسعه دفاتر خدمات مسافرتی خاص طبیعت‌گردی و نظارت مستمر بر فعالیت آنها، بازاریابی و معرفی جاذبه اکوتوریستی مناطق خاص استان، ایجاد امنیت کافی، حفظ محیط زیست و بالا بردن سطح کیفیت در مناطق مستعد طبیعت‌گردی در استان، ایجاد سایت‌های اینترنتی به منظور معرفی و شناساندن جاذبه‌های اکوتوریستی استان، شناسایی پدیده‌های طبیعت‌گردی استان از طریق بکارگیری کارشناسان جغرافیا، تهیه طرح جامع و تفصیلی طبیعت‌گردی استان کرمانشاه و ... در صورت مدیریت صحیح می‌تواند جاذب گردشگران طبیعت‌گرد از نقاط مختلف کشور و همچنین کشورهای منطقه باشد.

زیست‌گاههای کوهستانی، در برگیرنده علفزارها و جانوران گوناگون، سفیدکوه، پراو، بیستون، بیوله و ... زیست‌گاههای جنگلی زاگرس با درختان بلوط و سنجاب‌ها، وجود غارهای متعدد پراو، مخل، شارچیان، مر تاریک، دو اشکفت و ... سراب‌های زیبای نیلوفر، یآوری، خضر الیاس، تاق بستان، سراب صحنه، چشمه سهراب، سراب کوند و ... رودخانه‌های قره‌سو، آبشوران، چشمه بشیر و ... دشت‌ها و سرزمین‌های هموار ماهیدشت، بیستون و دشت دیره و ... که توجه به اکوتوریسم منطقه را بیش از پیش متذکر می‌شود.

اکوتوریسم کرمانشاه با مدیریت صحیح می‌تواند زمینه شکوفایی و رونق اقتصادی را در منطقه ایجاد نماید. بدیهی است، دستیابی به این مهم، مدیریت و همکاری سازمان‌های مختلف و مرتبط با گردشگری را می‌طلبد. در حقیقت مدیریت اکوتوریسم بسیار جامع‌تر و ضروری‌تر از پیش است تا علاوه بر حفظ جنگل‌ها و مراتعی که از نظر گونه‌های گیاهی یکی از فلورهای غنی جهانی است، به شناسایی و معرفی زیبایی‌های این خطه در سطح منطقه ای، ملی و بین‌المللی اقدام شود و منجر به تولید درآمد ملی و ارز آوری مناسب و نیز ساماندهی اقتصادی منطقه گردد. (zarabi and safar abadi ، 2017)

راهکارهای توسعه اکوتوریسم در کرمانشاه در راستای جهش تولید

الف: احداث راه‌های گردشگری منطقه

برای ایجاد هماهنگی و ساماندهی مناسب در منطقه در مرحله اول طراحی یک شبکه منظم ارتباطی است که شبکه طراحی شده باید با محیط تجانس کامل داشته و باعث تخریب محیط زیست نشود.

ب: پروژه‌های پیشنهادی بخش گردشگری

ایجاد زیرساخت‌هایی برای احداث کمپ گردشگری در مناطق طبیعی بخصوص در مناطقی که سراب‌ها، غارها، رودخانه‌ها و دشت‌های بکر برای استفاده اکوتوریست‌ها وجود دارد. با در نظر گرفتن طراحی‌های مناسب با ویژگی‌های محلی و بومی با کمترین دخالت در محیط و حداقل آسیب‌رسانی و تخریب، احداث پارک‌های جنگلی با توجه به وجود جنگل‌های بلوط در این منطقه جهت بهره‌برداری بهینه همراه با کمترین آسیب‌رسانی به جنگل‌های منطقه.

ایجاد زیرساخت برای احداث کمپ سیاحتی و اقامتی در اطراف کوه بیستون، افزایش جذب همکاری‌های بین‌المللی، سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی و همکاری با بخش‌های خصوصی و عمومی در تمام سطوح برنامه‌های توسعه، شامل برنامه‌های آموزشی و تربیتی که در منطقه مردم را به شرکت کردن در گردشگری طبیعت تشویق می‌کند و جوامع بومی و محلی را برای توسعه و بهره‌برداری مناسب از اکوتوریسم توانا سازد. کمک به جوامع میزبان برای ساماندهی و مدیریت بازدیدها برای کسب حداکثر سود در حالی که با کمترین آثار منفی بر محیط زیست و سنت‌ها و فرهنگ‌ها بومی همراه باشد. برگزاری کلاس‌های آموزشی، جمع‌آوری اطلاعات مردم بومی در قالب پروژه‌های تعریف شده، دادن تسهیلات به مردم جوامع میزبان برای تجهیز امکانات پذیرایی و اقامت و ... از جمله راهکارهای نهادینه کردن تدریجی حفاظت از محیط زیست، منابع اکوتوریسم و ارزش‌های فرهنگی و تاریخی جوامع و در نهایت توسعه پایدار اکوتوریسم در کرمانشاه است.

واگذاری مدیریت اکوتوریسم به افراد محلی آموزش دیده و سهام کردن آنها در منافع حاصل از اکوتوریسم منطقه، فرهنگ‌سازی می‌تواند به تسریع روند مثبت تحولات سفر کمک کند که باید در سطوح مختلف و برای همه‌ی اقشار متناسب تعریف و اجرا شود که این باور قوی می‌تواند اثرات بسیار چشمگیری در ایجاد قوت در توسعه پایدار روستایی منطقه داشته باشد به نحوی که می‌تواند باعث:

- افزایش مشارکت روستاییان در برنامه های توسعه
- افزایش احساس غرور و خود باروری روستاییان
- افزایش سطح تحصیلات
- افزایش سطح بهداشت عمومی
- افزایش سطح امنیت
- جلوگیری از مهاجرت روستاییان به شهر و ظهور پدیده مهاجرت معکوس
- اشتغال زایی
- کاهش فقر
- افزایش تنوع تولیدات روستایی از جمله محصولات کشاورزی، دامپروری و صنایع دستی
- جلوگیری از صنعتی شدن روستاها
- حفاظت از منابع طبیعی روستاها
- استفاده از انرژی های تجدیدپذیر در روستا
- تامین نیازهای اساسی با سرعت بالا توسط دولت
- فراهم شدن امکانات آموزش روستاییان
- بهبود وضعیت نسبی وضع اقتصادی مردم و زیاد شدن مسافرت های تفریحی و گردشگری
- و از همه مهمتر باعث زنده شدن آئین ها و مراسم خاص موجود در منطقه هدف گردشگری می گردد.

نتایج و بحث

گردشگری با عنوان پیشخوان توسعه کشور وظیفه سنگینی در راستای تحقق شعار "جهش تولید" دارد شعاری که با لحاظ توانمندی ها و ظرفیت های کشور توسط مقام معظم رهبری تبیین و انتخاب شده تا بتوان با اقدامات انجام شده در سال رونق تولید، جهش مناسبی در تولید، ایجاد اشتغال پایدار، رفع وابستگی به تولید و فروش نفت و افزایش اعتماد به توانایی نسل جوان و انقلابی داشت.

همانطور که گردشگری به عنوان بزرگترین صنعت جهان امروز معرفی شده، طبیعت گردی (اکوتوریسم) که زیر مجموعه ای از گردشگری به شمار می رود نیز به عنوان یک صنعت پویای جهانی از رشدی سریع برخوردار می باشد که بیشترین سازگاری را با توسعه دارد. در حال حاضر اغلب کشورهای جهان در رقابتی تنگاتنگ و نزدیک در پی بهره گیری از توانمندی های کشور خود هستند تا بتوانند سهم بیشتری از درآمد ناشی از صنعت توریسم را به خود اختصاص دهند و با ساده ترین شکل ممکن به اشتغال زایی بپردازند و در این میان استان کرمانشاه در زمره مناطق با قابلیت های طبیعت گردی بالا قرار دارد. در این کوتاه مقال به بررسی چالش ها و فرصت های طبیعت گردی در این استان پرداخته شد و راهکارهای دستیابی به اکوتوریسم پایدار منطقه ارایه گردید. اکوسیستم کرمانشاه بستر مناسبی برای سودآوری در این بخش از گردشگری است. برخورداری از گونه های مختلف و متنوع زیستی و

اقلیمی با زیست‌گاه‌های منحصر به فرد کوهستانی، جنگلی، رودخانه‌ها، سراب‌ها و دشت‌های هموار و فراخ در کنار گونه‌های جانوری و گیاهی توان بالایی را در زمینه اکوتوریسم به منطقه ارزانی داشته است.

طبیعت کرمانشاه در صورت مدیریت صحیح می‌تواند زمینه‌ساز شکوفایی و رونق اقتصادی در منطقه باشد. بدیهی است دستیابی به این مهم، مدیریت و همکاری سازمان‌های مختلف مرتبط با گردشگری را می‌طلبد. نتایج تحقیقات نشان‌دهنده این مطلب است که مهم‌ترین چالش‌های زیست محیطی پیش روی اکوسیستم کرمانشاه، عدم درک ارزش واقعی منابع طبیعی توسط جامعه میزبان، عدم آگاهی مسئولان و مردم محلی نسبت به ارزش جاذبه‌های طبیعت، بدون تأکید بر استانداردهای توریسم مسئولانه و عدم روش صحیح حضور در طبیعت با استفاده از تخصص و اطلاعات طبیعت‌گردی و ... است.

مهم‌ترین فرصت‌های شهر کرمانشاه در زمینه اکوتوریسم به ترتیب اولویت و بر اساس تحقیقات انجام شده، عبارتند از:

- اشتغال‌زایی

- سازماندهی و مدیریت بازدیدها

- استفاده از توان مردم بومی برای مدیریت گردشگری

و از سویی مولفه‌های:

- عدم استفاده از برنامه‌های اصولی و از پیش مطالعه شده

- ساخت و سازهای نامناسب و ناماهنگ با محیط طبیعی

- تخریب محیط بکر و دست نخورده اکوتوریستی، از مهم‌ترین تهدیدات اثرگذار بر توسعه اکوتوریسم در شهر کرمانشاه به شمار می‌آیند.

در این میان با توجه به اینکه پایتخت اقتصادی شهرها را روستاها تشکیل می‌دهند گردشگری روستایی و اکوتوریسم فرصتی را ایجاد می‌کند، تا بومیان روستاها از تک درآمدی شدن خارج گردیده و با مشارکت در شغل‌های خدماتی، گردشگری علاوه بر رشد اقتصادی به رشد فرهنگی هم دست یابند. با این تفاسیر می‌توان نتیجه‌گیری کرد که بتوان با شناختی که از صنعت گردشگری و ابعاد اقتصادی آن حاصل گردید می‌توان نتیجه‌گیری کرد که اکوتوریسم یک فرصت ناب فارغ از وابستگی به درآمدهای نفتی بوده که این مهم خود یکی از اصلی‌ترین نقاط قوت اقتصادی است که بایستی به آن پرداخته شده و گردشگری در اکوتوریسم و ظرفیت‌های نهفته در درون آن می‌تواند یکی از مهمترین راهبردهایی باشد که در سال جهش اقتصادی در پیاده کردن تفکر اقتصاد مقاومتی به آن می‌توان تکیه کرد و به دلیل پتانسیل بسیار بالای آن در جهت توسعه و به دلیل لزوم تکثر منابع درآمدی و کاهش وابستگی کشور به یک منبع مانند نفت و ایجاد اشتغال و توسعه می‌توان از آن به عنوان ثروت پنهانی یاد کرد که هنوز کشور و در رأس این هرم مسئولان استان نتوانسته‌اند به نحو احسن بخش‌های مختلف آن را از قوه بالفعل برسانند. (asadpour, 2017)

با توجه به اینکه توسعه این صنعت خود موجبات رشد و توسعه سایر بخش‌های اقتصادی کشور را به همراه خواهد داشت از این نظر هم می‌توان گفت که سرمایه‌گذاری روی این بخش از ظرفیت نهفته اقتصادی کشور خود مولدی برای پیشرفت سایر بخش‌های اقتصادی خواهد شد.

در اینجا پیشنهاد می‌گردد تا در سالی که مزین به سال جهش اقتصادی می‌باشد در جهت رشد اقتصادی و ایجاد یک اقتصاد مقاوم و پویایی این صنعت مهم و نوپا در استان توجه ویژه‌ای شده و سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی لازم برای توسعه آن صورت گیرد، چرا که استان کرمانشاه با داشتن توان‌های بالای بالقوه و بالفعل اکوتوریستی فرصت تبدیل شدن به قطب اکوتوریسم غرب کشور را دارا می‌باشد.

منابع

- 1- پیشوا، فرانیه و صنایعیان هانیه، بررسی تأثیرات اکوتوریسم بر توسعه پایدار روستایی
- 2- طلایی شکری، شهاب و عبدیان صبا، توسعه گردشگری، راهبردی فعال در اقتصاد مقاومتی
- 3- اسدپور، احمد علی، بررسی رابطه صنعت توریسم با رشد اقتصادی با عنایت به سند چشم‌انداز، گروه علوم اقتصادی دانشگاه آزاد اسلامی واحد بندر عباس
- 4- ضرابی، اصغر و صفراآبادی اعظم، ارزیابی توسعه اکوتوریسم در کرمانشاه، گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری دانشگاه اصفهان
- 5- کیوان فر، جمال، جایگاه اکوتوریسم در توسعه پایدار، همایش ملی توریسم و توسعه
- 6- زندیه مهدی و ضرابی، محمد مهدی، سامان، تبنا، بررسی نقش و جایگاه اکوتوریسم در توسعه پایدار، همایش ملی توریسم و گردشگری سبز
- 7- زارعی، علی و همکاران. اثرات درآمدی صنعت جهانگردی بر رشد اقتصادی کشورمان. فصل‌نامه علمی پژوهشی مطالعات گردشگری سال هفتم، تابستان 1396
- 8- سیمای کشاورزی استان کرمانشاه، تهیه و تنظیم معاونت برنامه‌ریزی و امور اقتصادی اداره آمار و فن‌آوری اطلاعات و تجهیز شبکه سازمان جهاد کشاورزی، تابستان 1395